

הגר אשר בקרבך

קבלת גר תושב הגדרותיה וטעמיה

בנימין יעקב

מעמדו של "גר תושב" בארץ ישראל מותנה בכמה תנאים, ביניהם התנאי שיקבל עליו עול מצוות בפני שלשה מישראל. להלן יידונו גדרי קבלת המצוות וטעמיה, כפי שהובאו הדברים בכתביהם של ראשונים ואחרונים.

הגדרת "גר תושב": קבלת "שבע מצוות בני נח", ובכלל זה איסור עבודה זרה

שינונו במסכת עבודה זרה: ¹ "איזהו גר תושב? כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים – דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל שקיבל עליו שבע מצוות שקבלו עליהם בני נח. אחרים אומרים: אלו לא באו לכלל גר תושב; אלא איזהו גר תושב? זה גר אוכל נבלות, שקיבל עליו לקיים כל מצוות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות" וכו'. ופסק הרמב"ם כדעת חכמים, וכתב²: "אי זה הוא גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות שנצטוו בני נח, ולא מל³ ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו, והרי הוא מחסידי אומות העולם. ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, כמו שביארנו בהלכות 'עבודה זרה'⁴. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג, אבל בזמן הזה אפילו קיבל כל התורה כולה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו". וכן כתב בהלכות מלכים⁵: "וכן ציוה משה רבינו מפי הגבורה לכופף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, ומי שלא יקבל – יהרג. והמקבל אותן הוא הנקרא "גר תושב" בכל מקום. וצריך לקבל עליו שלשה חברים. וכל המקבל עליו למול, ועברו עליו שנים עשר חודש ולא מל – הרי זה פָּמֵן האומות. כל המקבל שבע מצוות ונוהר לעשותן, הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא, שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציווה בהן הקב"ה בתורה, והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת – אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם".

1. עבודה זרה דף ס"ד ע"ב.

2. הלכות איסורי ביאה, פי י"ד הל' ז"ח (ע"פ מהדורת שבתי פרנקל, ירושלים ב"ב תשמ"ז), עיין "מגיד משנה" שם.

3. בענין חיוב מילה בבני נח, ראה "משנה למלך". הל' מלכים פ"ג, הל' ז' ד"ה "וראיתי להרב בעל חרושי הלכות", ורדב"ז לירושלמי יבמות פ"ח הל' א' ד"ה "ולפי". ראה מהרש"א לסנהדרין דף נ"ט ע"ב, ד"ה: תוד"ה "והא פריה", מה שכתב בזה בס' "חקרי הלכה" לר' דב בער לוויין, עמ' 18 הע' 20 (מהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ז).

4. הל' ע"ז הל' ו', וכ"כ הריטב"א למכות דף ט' ע"א ד"ה "אלמא".

5. הל' פרק ח' הלכה י"א.

הרמב"ם: "גר תושב" מקבל עליו "שבע מצוות" בפני בית דין של ישראל

הרמב"ם מחדש שבכדי לקבל מעמד של גר תושב, חייב הגוי לקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה כחלק משאר המצוות שנצטוו בני נח⁶, כמו כן עליו לקיים זאת⁷ "מפני שציוה בהן הקב"ה בתורה ע"י משה רבינו, שבני נח מקודם נצטוו בהן"⁸, ולא מפני הכרע הדעת⁹, ואז מותר לנו להושיבו

6. הרמב"ם כאן. ובהל' מלכים פ"ח הל' ט' מפריד בין ההתחייבות שלא לעבוד עבודה זרה, לבין ההתחייבות לקיים את שאר מצוות בני נח. וכן כותב רש"י לע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה "אלו לא באו", ואילו בהל' ע"ז פ"י הל' ו' ובהל' מאכלות אסורות פ' י"א הל' ז' כולל הרמב"ם את כל שבע המצוות ביחד, ויש צורך לעמוד על ההבחנה בניהם, וכבר תמהו על כך בס' "אוצר מפרשי התלמוד" למכות דף ט' ע"א הע' 9 (מהדו' "מכון ירושלים", תשל"ה). והנה ה"פרי מגדים" (או"ח, "אשל אברהם" סי' ש"ד ס"ק ו'), כתב, שגר תושב הוא מי שקיבל עליו "ז' מצוות בני נח, ושלא לעבוד עכו"ם בשיתוף". וייתכן לומר שגם הרמב"ם, בהדגישו את איסור הע"ז, התכוון לאסור אף ע"ז בשיתוף. אך בשו"ת "ושב הכהן" לר' רפאל זיסקינד כ"ץ סי' ל"ח ד"ה ולפ"ז (ד"צ ירושלים תשכ"ח) דחה הנחה זו, וכתב: "דא"כ היה לו לבאר בפירוש", וע"ש דחיות נוספות לפירוש זה. ובס' "מעשה רקח" לר' מסעוד רקח, הל' איסורי ביאה י"ד הל' ז' (מהדו' ליוורנו תרכ"ב), כתב, שהסיבה לכך שהרמב"ם הדגיש את איסור הע"ז היא, שעיקר דיני הגר תושב הם הכפירה בע"ז, וכן כתב הגר"ש ישראלי שליט"א במאמרו: "מעמד הנכרי במדינה ישראלית לאור התורה" (התורה והמדינה חלק ז' עמ' ק"ג ס"ק י"ד). וכן בספרו "עמוד הימיני" (סי' י"ב, פ"א ס"ק י"ד, מהדו' מורשה ת"א תשכ"ו). ור' עוד מה שחילק בזה בספר "ימין המלך" לר' בנימין סוזצקין, הל' איסורי ביאה פ' י"ד הל' ז' (עמ' כ', מהדו' טלז' ווקליף, תשל"א), ובספר "אדני היד החזקה" לר' אדוניהו קראוס, שם (מהדו' ירושלים תשל"ה).

7. כך כותב הרמב"ם בהל' מלכים פ"ח הל' י"א, ועיין עוד בלשון "מדרש משנת אליעזר" פ"ו (דף כ"ט ע"א, מהדו' ירושלים תש"ל).

8. בספר קרבן חגיגה לר' משה גאלנטי סי' מ"ד (דף כ"ב ע"ב במהדו' ונציה תס"ט) ביאר שגר תושב צריך לדעת גם שהקב"ה ציוונו בתורה על ז' מצוות בני נח, וגם שבני נח נצטוו על כך, מכיוון שרק אז הוא יתחייב בכך. שהרי אם הקב"ה היה מצוה אותן רק לבני נח – למדנו שכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנתה בסיוני נאמרה רק לישראל ולא לבני נח, והוא לא היה מצווה בהם, ואם היו הן נאמרות רק לישראל ולא לבני נח – ודאי שרק ישראל היו מצווים בהן, ואם בן נח היה מקיים אותן הוא היה חייב מיתה, ולכן יש צורך שהוא ידע את שני הדברים, בכדי שיתחייב בשבע מצוות בני נח.

ור' עוד בספר "אפיקי יהודה" לר' יהודה עדל דרוש י"ז אות י"ט (דף פ"ח ע"ב במהדו' אידיטקוהנער תרל"ב), בפירוש "יד יהודה" לספר "עשרה מאמרות" (לרמ"ע מפאנו), מאמר "חקר דין" ח"ג פ' כ"א ס"ק כ"ז ב"כל ספרי מהר"ץ חיות" – "תורת נביאים" פ' י"א (ח"א עמ' 10, במהדו' דברי חכמים, ירושלים תשי"ח), ובספר "תורת המלך" לר' גרשון אריאלי פ"ח הל' י"א (עמ' רמ"ו במהדו' ירושלים תשי"ח).

9. כך כותב הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ח הל' י"א. ועיין עוד שו"ת הרמב"ם ח"א סי' קמ"ח (מהדו' בלאו תשי"ח), "ומדרש משנת ר' אליעזר" פ"ו (דף כ"ט ע"א במהדו' ירושלים תשל"ל). וראה גם את הסבר המאירי לב"ק דף ל"ח ע"א ד"ה "מי", ובשו"ת "עונג יו"ט" או"ח סי' י"ט ד"ה "ודע".

ולענין סיוס דברי הרמב"ם: "אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת – אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם", יש גורסים: "אלא מחכמיהם". ר' בספר "כבוד אלהים" לר' יוסף שם טוב בסופו (דף כ"ט ע"א במהדו' פירא שט"ז), "מעשה אפד" לר' יצחק בן משה פריפוט דוראן הלוי, בהקדמת המחבר (עמ' 3 במהדו' ויין תרכ"ה), שו"ת מהר"ם אלשקר סי' קי"ז ד"ה אמה, שו"ת "עונג

בינינו בא"י¹⁰ והוא מחסידי אומות העולם¹¹, ויש לו חלק לעוה"ב¹², עם זאת קבע שאין הדברים אמורים אלא בזמן שהיובל נוהג ולא בזמן הזה¹³. אולם חידושו העיקרי של הרמב"ם הוא שאין זה

יו"ט" סי' י"ט ד"ה "דע", "תולדות אדם" לר' יחזקאל פייוול ח"ב פ"ה, בהשמטות לח"א דף כ"ב ע"א (דף כ"ה ע"א במהדו' וילנא תרמ"ד), "כל ספרי מהר"ץ חיות" – "תורת נביאים" פ' י"א (ח"א עמ' 10 במהדו' "דברי חכמים", ירושלים תשי"ח) ו"קונטרס אחרון" (ח"ב עמ' תתרל"ה, שם). אגרות ראייה ח"א אגרת ס"ט (עמ' צ"ט במהדו' "מוסד הרב קוק", ירושלים תשכ"ב), הע' ס"ט להלכה זו במהדו' "רמב"ם לעם" ("מוסד הרב קוק", ירושלים תשכ"ב). וראה גם בספר "אפיקי יהודה" לר' יהודה עדל ח"ב דרוש ל"ה ס"ק ז' (דף ק"א ע"ב במהדו' אמשטרדם תקפ"ז), ובקובץ "רבנו משה בן מימון" בעריכת י"ל פישמן (ח"ב עמ' קפ"א במהדו' ירושלים תרצ"ה).

10. כך כותב הרמב"ם בהל' עבודה זרה פ"י הל' ו', ובהל' אסורי ביאה פ' י"ד הל' ז'.

11. כך כותב הרמב"ם בהל' אסורי ביאה פ' י"ד הל' ז', ובהל' מלכים פ"ח הל' י"א. ועיין עוד בדברי הרמב"ם בהל' "תשובה" פ"ג הל' ה', הל' עדות פ' י"א הל' י', פירוש המשניות לסנהדרין פ"י הל' ב', וקובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו ח"ב דף כ"ג ע"ב (מהדו' לפסיא תרי"ט).

12. כך כותב הרמב"ם בהל' מלכים פ"ח הל' י"א. ועיין עוד בדברי הרמב"ם בהל' תשובה פ"ג הל' ה', הל' דעות פ' י"א הל' י', פירוש המשניות לסנהדרין פ"י הל' ב', וקובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו ח"ב דף כ"ג ע"ב (מהדו' לפסיא תרי"ט).

ולכאורה תמוהים דברי הרמב"ם בהל' אסורי ביאה (פ' י"ד הל' ד') שהוסיף לדברי הגמ' ביבמות (דף מ"ו ע"א) שכתבה "שהעוה"ב אינו עשוי אלא לצדיקים", וכתב "שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל". וכבר עמד על כך המהר"ץ חיות בכתביו ("תורת הנביאים" פ' י"א, "כל ספרי מהר"ץ חיות" עמ' 10 בהג"ה) ונשאר בצע"ג. ובהגהותיו לגמ' ביבמות (שם ד"ה "הוי יודע") כתב: "וע"כ טעות סופר נפל ברמב"ם", והביאו גם בס' "אבן שלמה" לר' ישראל יעקב פישר על הרמב"ם שם (ח"ב עמ' ק', מהדו' ירושלים תשל"ה), וע' מה שתירץ בזה ר"א קרלין ("רמב"ם לעם" הע' י"ח מהדו' "מוסד הרב קוק" ירושלים תש"ך). ובספר "דעת ומחשבה" לר"מ שטרנבוך על דברי הרמב"ם בהל' עבודה זרה פ"י הל' ו' (עמ' קכ"ג במהדו' ב"ב תש"מ), כתב לחלק, ש"במקבלו שזהו חיוב לכל באי עולם, גם בן נח סגי, ומקבלין אותו כגר תושב, ואם מכוון שכך ציווה הקב"ה בתורה ע"י משה רבינו הוא מחסידי אוה"ע". אולם מלשון הרמב"ם בהל' אסורי ביאה (פ' י"ד הל' ח') נראה שכל גר תושב הוא מחסידי אומות העולם. ואם יש חילוק, הרי צ"ל שהחילוק הוא בין ב"נ המקיים ז' מצוות ב"נ, אלא שלא קיבל עליו להיות גר תושב, ובין גר תושב. וכן כתב הגר"י גרשוני שליט"א בספרו "משפט המלוכה", פ"ח הל' י', (עמ' רס"א במהדו' ניו יורק תשי"ז), ור"ג אריאלי בספרו "תורת המלך" (שם, עמ' רמ"ו במהדו' ירושלים תשי"ח). וראה גם בשו"ת "ושב הכהן" לר' רפאל זיסקינד כ"ץ סי' ל"ח ד"ה "ועפ"י" (ד"צ ירושלים תשכ"ח).

13. כך כתב הרמב"ם בהל' עבודה זרה, פ"י הל' ו', הל' מילה פ"א הל' ו', הל' שבת פ"ב הל' י"ד, הל' אסורי ביאה, פ' י"ד הל' ח"ט, והלכות שמיטה ויובל פ"י הל' ט'. ובטעם הדבר ראה מה שכתב הראב"ד בהגהותיו להל' אסורי ביאה פ' י"ד הל' ח', והביאו גם הרשב"א בתשובותיו ח"א סי' קפ"ב (מהדו' ב"ב תשי"ח), והמאירי ליבמות דף מ"ח ע"ב, וע"ש פירוש נוסף שכתב. אך בטעמו של הראב"ד הגיה החזו"א, ור' מש"כ בחדושו ליו"ד סי' ס"ה ס"ק ב'. ור' גם בפירוש "שם טוב" לר' חיים כסאר על דברי הרמב"ם בהל' מילה פ"א הל' ו', וכן מש"כ בהל' עבדים פ"א הל' י' וראה ב"משך חכמה" לדברים כ"ג, ז', וחזו"א יו"ד סי' ס"ה ס"ק ג'. וע"ע בס' "עמוד הימיני" לגר"ש ישראל שליט"א סי' י"ב פ"א ס"ק י"ז (עמ' קכ"ב במהדו' מורשת תשכ"ב), ובס' "חקרי הלכה" לר' דב ברע לוויין עמ' 44 (מהדו' "מוסד הרב קוק", ירושלים תשל"ז).

מספיק שהגוי יקבל עליו את שבע מצוות בני נח בפני עצמו, אלא הוא צריך לקבל עליו את המצוות בפני שלשה חברים, והם צריכים לקבל אותו בתורת גר תושב. כאן מוסיף הרמב"ם את תנאו של רבי מאיר, אשר אמר, שגר תושב הוא מי "שקיבל עליו בפני שלשה חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים"; תנאי זה בא כסייג לדברי חכמים שאמרו, שגר תושב הוא "כל שקיבל עליו שבע מצוות שקבלו עליהם בני נח". וכותב הרמב"ם שגם לפי חכמים חייבת הקבלה להעשות בפני שלשה חברים, ומבואר מתוך דבריו, שלפי דעתו, דברי חכמים מוסבים על דבריו של ר' מאיר. לכאורה לא מובן, מה היא משמעותה של קבלה זו? הרי כל בן נח מצווה בשבע המצוות הללו גם אם לא יקבל אותן, ובמה שונה גר תושב מבן נח רגיל המקיים את שבע מצוותיו?

דעת ראשונים: "בן נח" – המקבל מצוות מעצמו. "גר תושב" – המקבל בבית דין ישראל

בשאלה זו נתחבטו רבותינו הראשונים והאחרונים¹⁴. הרמב"ן בחידושיו למסכת מכות¹⁵ כתב: "והוי יודע, ש"בן נח" המוזכר בכל מקום, היינו "גר תושב", אלא ש"בן נח" הוא שנוהג במצוות שלהם כהוגן עם חבריו. ו"גר תושב" הוא שבא לבי"ד של ישראל, וקבלם עליו בפני בית דין, שמכיוון שקבלם עליו בפניו – הזהירה עליהם תורה יותר משאר בני נח שלא קבלם, מפני שהוא מדקדק עליו ביותר. ועוד: מפני מה אמרו (חז"ל): "ראה ז' מצוות שנצטוו בני נח ולא קיימום ועמד והתירם להם? שלא יהו מקבילין עליהם שכר אלא כמו שאינו מצווה ועושה זה, שקבלם על עצמו בבי"ד ישראל מצווה ועושה הוא". הרמב"ן מביא שני הסברים להבדל שבין "גר תושב" לבין גוי רגיל, וההבדל ביניהם הוא מהותי. לפי הסברו הראשון, אין למעשה הבדל בין גר תושב לגוי רגיל, אלא, ש"גר תושב" מדקדק בקיום שבע מצוותיו יותר מאשר גוי רגיל, וכן כתב גם הר"ן למסכת עבודה זרה¹⁶. לעומת זאת, לפי הסברו השני קיים הבדל מהותי בין "גר תושב" לבין גוי רגיל. גוי רגיל אינו נחשב כ"מצווה ועושה" בז' מצוותיו לגבי קבלת שכר עליהן, ואילו "גר תושב" נחשב כ"מצווה ועושה", והוא מקבל שכר על קיום ז' מצוותיו. לפי הסברו השני של הרמב"ן, הרי קבלת הז' מצוות בפני ג' חברים הופכת את הגוי להיות "מצווה ועושה" בז' מצוותיו, והוא מקבל שכר עליהן¹⁷. וכבר עמד על הבחנה זו הגר"י גרשוני שליט"א ב"נספחות" לספרו "משפט המלוכה"¹⁸.

דברים דומים לכך כותב גם הריטב"א שם¹⁹: "גר תושב" הוא שקיבל בבית דין של ישראל לקיים שבע מצוות שנצטוו בני נח, כדאיתא ב"עבודה זרה"²⁰, וכזה מותר להתיישב ביננו, ולזה נקרא "גר תושב", וכיוון שקבלן בבית דין, הוא נקרא בשבע מצוות אלו "מצווה ועושה" ... ו"בן נח", הוא

14. ובכך נדחה מה שכתב בספר "תולדות ההלכה" (לח' טשינוביץ) ח"א שער ה' פ"ב (עמ' 298 במהדו' ניו יורק תשי"ה).

15. רמב"ן למכות דף ט' ע"א ד"ה "הא דתניא".

16. ר"ן לעבודה זרה ד"ה "כל שקבל", דף א' ע"ב מדפי הרי"ף.

17. וע"ע בס' "עמוד הימיני" לגר"ש ישראל שליט"א, סי' י"ב פ"א ס"ק י"א (עמ' קי"ט במהדו' "מורשת" תשכ"ו).

18. "משפט המלוכה" עמ' תס"ה (מהדו' "ירושלים" תשמ"ד).

19. ריטב"א למכות דף ט' ע"א ד"ה "אלמא".

20. ע"ז דף, ס"ד ע"א.

שלא קבלם בבי"ד, אלא דקים לן שמקיים אותם מעצמו, והוא גידון במי שאינו מצווה ועושה, מדכתיב²¹: 'עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים', כדאיתא ב"בבא קמא"²² וע"ז²³, וכו'²⁴.

דעת אחרונים: קבלת מצוות של גר תושב היא, כדי שיקיים את המצוות מפני שצווה בהן הקב"ה

כאמור בדברי הראשונים קיימות שתי הבנות להבדל שבין "גר תושב" לגוי רגיל, וכך הוא הדבר בדברי האחרונים.

ר' יצחק זאב סולבייצ'יק – (הגרי"ז)²⁵, גם הוא, מתקשה בשאלה: "קבלה זו מה היא, כיוון דכבר מחוייב ועומד הוא בזה"? ומתרץ: "דאע"ג דבז' מצוות עוד נצטוו מימות אדם הראשון, אבל לאחר מתן תורה נתחדש דין אצל אומות העולם, שלא די בזה שאינן עוברין על הז' מצוות, רק צריכים קבלה, ואם לא – יהרגו" וכו'. לפי דבריו אין כל הבדל בין גוי ל"גר תושב", אלא ש"גר תושב" הוא המצב אליו צריך להגיע כל גוי לאחר מתן תורה. וכך מסביר גם בעל ה"אור שמח"²⁶ את דברי הגמרא²²: "'עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים' מה ראה? ראה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום, עמד והתירן להם", ואין הכוונה שפטר אותם מקיום המצוות, אלא שהתירם ממצוות אדם הראשון, ועכשיו הם מחוייבים בהם **מכת משה רבינו**. וכעין זה כתב ב"חזון איש"²⁷ ובס' "משאת משה"²⁸. ונראה שזו היא גם כוונת בעל "מרכבת המשנה"²⁹ שציין לפרהמ"ש בפ' גיד הנשה. וראה גם מה שכתב בספר "ימין המלך"³⁰ וכן בספר "עבודת המלך"³¹, בס' "משא בני קהת"³², בנספחות לס' "משפט המלוכה"³³. ובקובץ "שערי תורה"³⁴ ובס' "דברי תלמוד"³⁵ כתב,

21. חבקוק ג', ו'.
22. ב"ק דף ל"ח ע"א.
23. ע"ז דף ב' ע"ב (ולא כפי שציין ר"י רלב"ג, במהדו' "מכון הרי פישל" ירושלים תשל"ג, ובמהדו' "מוסד הרב קוק" ירושלים תשמ"ד, לע"ז ס"ד ע"ב).
24. בס' "ערוך לנר" למכות דף ט' ע"א ד"ה "אלמא", הקשה על פירוש זה: "היאך שייך בז' מצוות "מצווה ועושה"? הרי בכל ז' מצוות אין עשיה, דכולם – "שב ואל תעשה"? וכו', ונשאר בצ"ע. והנה, לפי הרמב"ן שהוסיף: "ועמד והתירם להם, שלא יהיו מקבלין עליהם שכר כמי שאינו מצווה ועושה", וכו' ניתן להסביר שאמנם אלו הן מצוות ל"ת, אולם מקבלים עליהן שכר על כך שאין עוברים עליהן. ור' עוד במש"כ בזה בשו"ת "עונג יו"ט" אר"ח סי' י"ט ד"ה "ודע".
25. חדושי הגרי"ז על הרמב"ם, במכתבים בסוף הספר (דף פ"ב ע"ב ד"ה "והנה", מהדו' ירושלים תשכ"ג).
26. "אור שמח" הל' איסורי ביאה פ' י"ד הל' ז'.
27. חזו"א יו"ד סי' ס"ט ס"ק ג' ד"ה "והא".
28. "משאת משה" לר' אברהם משה חברוני סי' מ"ח ד"ה ונראה, (מהדו' ירושלים תשכ"א).
29. "מרכבת המשנה" לר' שלמה מק"ק חעלמא הל' מלכים פ"ח הל' י"א (מהדו' ירושלים תשי"ח). ועיין עוד במש"כ בס' "תורת המלך" לר' גרשון אריאלי פ"ח הל' י"א (עמ' רמ"ו במהדו' ירושלים תשי"ח).
30. "ימין המלך" לר' בנימין סורוצקין הל' אסורי ביאה פ' יד הל' ז (עמ' כא, מהדו' טלז וויקליף תשל"א).
31. "עבודת המלך" לר' מנחם קרקובסקי, הל' ע"ז, פ"י הל' ו'. (ד"צ "מוסד הרב קוק" ירושלים תשל"א).
32. "משא בני קהת" לר' שמאי גראס, הל' מלכים פ"ט, הל' י"ד, (מהדו' ירושלים תשמ"ב).
33. "משפט המלוכה" לגר"י גרשוני, נספחות, עמ' תע"ו (מהדו' ירושלים תשמ"ב), וע"ש עוד בעמ' תפ"ו במש"כ בשם בעל ה"חמדת ישראל".
34. קובץ "שערי תורה" בעריכת ר"י פייגענבוים ח"א קונטרס ה' סי' ג"ב ס"ק א'. (ד"צ ניו יורק תשכ"ד).

שבניגוד לגוי רגיל המקיים את ז' המצוות מפני הכרע הדעת, הרי "גר תושב" שקיבל עליו לקיים בפני שלשה חברים, מקיים אותם "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן" – כלשון הרמב"ם³⁶. והוסיף, שאפילו לדעת ר' מאיר הסובר ש"גר תושב" הוא מי שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז בלבד, מ"מ בודאי שהוא חייב לשמור גם על קיום שאר המצוות, שאל"כ לא יתכן שהוא יהיה גר תושב, אלא שאת המצוות הוא מקיים מפני הכרע הדעת.

קבלת המצוות מוציאה "גר תושב" מכלל "בן נח" והרי הוא ישראלי למצוות אלה.

לעומת זאת המהר"י ענגל³⁷ כתב, "דגירות של "גר תושב" הוא, שמקבל עליו מצוות גר תושב בתורת "ישראליות", ונעשה ישראלי למצוות אלה. דאילו היה בן נח עדיין ומקיים בתורת בן נח, א"כ לא יפול על זה לשון "הכנסה תחת כנפי השכינה", דלשון זו מורה על ישראליות" וכי. וא"כ גר ותושב המקבל עליו את ז' מצוות בני נח הופך להיות ישראלי למצוות אלו, והקבלה היא מעין גירות. וכך גם כותב הרב ז'ולטי וצ"ל³⁸ ומוסיף, שלכן כתב הרמב"ם את דיני גר תושב, לא רק בהלכות מלכים, אלא גם בהלכות "איסורי ביאה" שם עוסק הרמב"ם בדיני גיור. וכ"כ בס' "עמוד הימיני"³⁹, "משפט המלוכה"⁴⁰, "תורת המלך"⁴¹, "באר מרים"⁴², ו"ימין המלך"⁴³. כך גם כותב הגר"ח צימערמאן שליט"א⁴⁴, ומסביר, שלכן יש צורך לקבל את המצוות בפני שלשה חברים, כדין גירות⁴⁵. והוא מוכיח את דבריו מתוך לשונו של רבינו גרשום מאור הגולה לכריתות⁴⁶, אשר מסביר את דברי הברייתא⁴⁷: "גר תושב מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו

קונטרס ט' סי' צ"ו ס"ק א', וקונטרס י' סי' צ"ט ס"ק ז'.

35. "דברי תלמוד" לר' א"א קפלן, ח"א, עמ' ר"פ, ס"ק ג' (מהדו' "מוסד הרב קוק" ירושלים תשי"ח).

36. עי' לעיל הע' 8, 9.

37. גיליוני הש"ס למהר"י ענגל, ע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה "איזהו".

38. "משנת יעב"ץ" יו"ד סי' ג' ס"ק ב' (מהדו' ירושלים תשי"ד), קובץ תורה שבע"פ כרך כ"א עמ' כ"ג (מהדו' מוסד הרב קוק, ירושלים תש"מ).

39. "עמוד הימיני" לגר"ש ישראלי שליט"א, סי' י"ב, פ"א ס"ק א', (עמ' קי"ח במהדו' מורשת תשכ"ו), פ"ד ס"ק ז' ח' (עמ' קל"ג, ג, שם).

40. "משפט המלוכה" לגר"י גרשוני שליט"א פ"ח הל' י' (עמ' רס"א במהדו' ניו יורק תש"י).

41. "תורת המלך" לר' גרשון אריאלי, פ"ח הל' י"א, (עמ' רמ"ו ירושלים תשי"ח), ופ"י הל' ג' (עמ' ר"צ, שם).

42. "באר מרים" לר' דוד יצחק מן, ח"ב עמ' קנ"ב (מהדו' כפר חסידים תשמ"ד).

43. "ימין המלך" לר' בנימין סורוצקין הל' איסורי ביאה פ' י"ד הל' ז' (עמ' כ"א במהדו' טלז וויקליף תשל"א).

44. "הפרדס" שנה י' חוברת ט' (כסלו תרצ"ח) עמ' 17, "בענין גר תושב".

45. זאת, בניגוד להסברו של מרן הרב קוק וצ"ל ("משפט כהן" סי' ס"א, עמ' קכ"ה במהדו' "מוסד הרב קוק" ירושלים תשכ"ו) ששלושת החברים באים רק לפרסומי מילתא. ובספר "ישראל והעמים" לר' דוד דייטש עמ' ט' (מהדו' ברעסלויא תרי"ח) כתב, שהקבלה היא "כדי להיות נכון ובטוח שישמרו אותן באמת".

46. נדפס בכריתות דף י' ע"ב.

47. כריתות דף ט' ע"א.

כישראל בחולו של מועד" וכותב: "כלומר, כיוון שיש בו קצת גירות, אינו עושה כל מלאכה בשבת, אא"כ אין לו מה יאכל או דבר האבד", ואם כן מוכח, שיש בגר תושב "קצת גירות"⁴⁷ ע"י כך הוא מיישב גם את קושיית התוס' בע"ז.

בעלי התוספות: בן נח העובר על שבע מצוות – מיתתו בבית דין

הברייתא בע"ז¹, אותה הבאנו בראשית דברינו, קובעת כי לדעת חכמים "גר תושב" הוא, מי שקיבל עליו לקיים את ז' המצוות שקבלו עליהם בני נח. בעלי התוספות שם⁴⁸ מקשים על כך: "זה לא מיד שעבר שבע מצוות חייב מיתה, דאזהרת בני נח היא מיתתן בלא עדים והתראה"? ומתרצים: "דכל זמן שלא דנוהו בי"ד אינו חייב מיתה. תדע, דהא אמרינן: העובדי כוכבים לא מעלין ולא מורדין"⁴⁹. אולם לפי דרכנו ניתן לומר שאין הכי נמי, הגוי העומד להיות לגר תושב מעולם לא עבר על אף אחת מז' מצוות שבהן נצטוו בני נח, אלא שעתה הוא רוצה להפך ולהיות ישראלי לענין מצוות אלו, וכפי שהגדיר זאת המהר"י ענגל⁵⁰.

אלא שבדברי התוס' הללו קיים קושי נוסף. התוס' מוכיחים שכל עוד לא היה בי"ד שדן את הגוי, אין הוא חייב מיתה, מתוך הכלל ש"הגויים לא מעלין ולא מורדין". וכתב החזו"א⁵¹, "דכל זמן שלא דנו אותן אסור להורידן", ולכאורה נראה שסמך על דברי התוס' הללו. ובשו"ת "בית יהודה"⁵² כתב, שהתוס' הסיקו מתוך מסקנת הגמ', "כי תניא ההיא להחיותו", שלענין הריגתו שוה האיסור בגוי לאיסור ב"גר תושב", ורק לענין להחיותו הם חלוקים, ולכן הם הקשו: הרי בן נח שעבר על אחת משבע מצוות בני נח נהרג עליה, ותידצו שמדובר לפני שדנו אותו, ולכן אין מורדין אותו. והוסיף וכתב, שמתוך דברי התוס' ניתן להסיק שקיים איסור בהריגת בן נח שאל"כ תחזור השאלה לקדמותה: כיצד ניתן לומר ש"כי תניא ההיא להחיותו"? הרי גם לענין הורדתו יש הבדל, ורק "גר תושב" אסור להוריד, אך גוי מותר להוריד. אלא על-כרחך חייבים לומר, שלדעת התוס' קיים איסור בהורדת גוי, וקשה: כיצד הב"י⁵³, הרמ"א⁵⁴ והש"ך⁵⁵ כתבו⁵⁶ שאין אמור באיסור הזה אלא שאין חובה להורידו⁵⁷.

47. וכן הוכיחו בס' "ימין המלך", משאת משה, "משפט המלוכה" "ובאר מרים" שם, ועוד.

48. תוד"ה "איזהו גר תושב", וכן הקשו בתוס' ר"י מפריש שם ד"ה "כי תניא" (עמ' ש"ח במהדו' בלוי, ניו יורק תשכ"ט).

49. תוספתא ב"מ פ"ב הל' יג, המובאת גם בע"ז דף י"ג ע"ב, ודף כ"ו ע"א, ועיין עוד בחולין דף י"ג ע"ב.

50. וכ"כ בהגהות אושר"י שם (ע"ז פ"ה ס"ק ה') בשם מהרי"ח.

וכן תירץ שם בס' "ימין המלך", שם.

51. חזו"א לב"ק סי' י ס"ק ט"ז, ונדפסו גם בחדושינו ליו"ד סי' ס"ט ס"ק ג'.

52. שו"ת "בית יהודה" לר' יהודה עייאש, יו"ד סי' ד' ד"ה וא"ת (עמ' כ"ט במהדו' ליוורנו תק"ז).

53. ב"י ליו"ד סי' קנ"ח ד"ה "ומ"ש רבי", והביאו גם ב"דרישה" שם.

54. "דרכי משה" הארוך ליו"ד סי' קנ"ח ס"ק ב'.

55. ש"ך ליו"ד סי' קנ"ח ס"ק ב', ו"נקודת הכסף" שם ד"ה "השיג".

56. ויסוד הדברים נמצא כבר בדברי המאירי לע"ז דף כו ע"ב ד"ה "הגויים" לגבי "לא מעלין" (ור' הע' ט' במהדו' סופר, ירושלים תש"ד).

57. וכן הקשה בפירוש "אורח מישור" (ל"דרכי משה" הארוך) לר' יוחנן קרעמניצ'ר, יו"ד סי' קנ"ח ד"ה "ועוד" (מהדו' זולצבאך תנ"ב), והובאו דבריו בספר "ערך השולחן" לר' יצחק טייב, יו"ד סי' קנ"ח סע' א' (מהדו' ליוורנו תקנ"ח).

בעל "מנחת חינוך": הריגת גוי העובר על שבע מצוות אין בה איסור אולם אינה חובה

ולכן נראה לבאר, שאין אמור בדברי התוס', אלא שאין חיוב להוריד את הגויים, ולא שאסור להורידם. ואכן כך כתב בעל המנ"ח⁵⁸: "והנה אם היה מותר להרוג עכו"ם שעובר על ז' מצוות... נראה מדבריהם דאין איסור בדבר, אבל אינו מחוייב בדבר, דהיינו כל זמן שלא נדונו ע"פ בי"ד, ועי' תוס' שם דף ס"ד ע"ב ד"ה "איזהו גר" וכו'. ומשמעות דבריו פשוטה היא, שהרי גם אם משמעות הדין של "אין מורדין" היא שאין חובה להוריד, ניתן להוכיח מכאן שכל זמן שלא דנוהו בית דין, הוא אינו חייב מיתה, שהרי אם הוא היה חייב מיתה היו חייבים להורגו, וזה לא היה רק היתר. וממה שכתב החזו"א בשם הגמ' בסנהדרין⁵⁹ והתוס' בע"ז⁶⁰ אין ראייה, שהוא משום שלא דנוהו.

ובס' "דעת יהונתן"⁶¹ הסביר שהסיבה לכך שאין חיוב להמיתו היא, משום שלא למד ואינו יודע שמצווה בה, ואיכא למ"ד בסנהדרין שאינו נהרג. וכן נראה מלשון הר"ן והרא"ה לע"ז⁶² שכתבו: "העובדי כוכבין טפשים שבאומות שאין מבחינין למי עובדין". ובס' "שבילי דוד"⁶³ כתב, שהם כעין תנוקות שנשבו, וכן כתב בס' "דברי תלמוד"⁶⁴, וחילק בין הגויים בחו"ל לגויים בארץ. אולם מתוך דברי הרמב"ם בהל' מלכים⁶⁵ עולה שאף כשהיה לו ללמוד ולא למד נהרג עליה, שלא כדברי ה"דעת יהונתן". וכן נראה מלשון הרמב"ן בחידושו למכות⁶⁶ שכתב: "שהיה לו ללמוד ולא למד – כלומר שהיה לו לחשוב שמא אסור הוא ולשאול על הדבר" וכו', וכן פסק בשו"ת "משנה הלכות"⁶⁷. ועדיין צריך הדבר ביאור.

58. "מנחת חינוך" סוף מצוה ל"ד.

59. סנהדרין דף נ"ז ע"א.

60. ע"ז דף י' ע"ב ד"ה "חד קטיל".

61. "דעת יהונתן" לר' יהונתן אייבשיץ, ע"ז דף כ"ו ע"ב (מהדו' ורשא תרס"ב).

62. ר"ן לע"ז דף כ"ו ע"ב (דף ז' מדפי הרי"ף) ורא"ה שם.

63. "שבילי דוד" לר' דוד ליב זילבערשטיין, יו"ד סי' קנ"ח סע' א' (מהדו' פרעמישלא תר"מ).

64. "דברי תלמוד" לר' א"א קפלן ח"א עמ' רפ"ב ס"ק' ו' (מהדו' "מוסד הרב קוק", ירושלים תשי"ח).

65. הל' מלכים פ"י הל' א'.

66. רמב"ן למכות, דף ט' ע"א ד"ה "הא דתניא".

67. שו"ת "משנה הלכות" לר' מנשה (הקטן) קליין ח"ט סי' שפ"א ד"ה "האמנם" (דף קס"ה ע"ב במהדו' מכון משנה הלכות גדולות, תשמ"ג).

שכם, מקום בו התנהל דיון בין יעקב ובניו לפני אנשי שכם על גורם

ישראל נמשלו לשבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל